Úradný vestník
Európskej únie

SK
Séria C

C/2025/2006

30.4.2025

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru

Boj proti osamelosti: posilnenie opatrení na dosiahnutie demografickej súdržnosti

(stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(C/2025/2006)

Spravodajca: **Miguel Ángel CABRA DE LUNA**

Poradca	Adrián TUÑÓN JIMÉNEZ (za spravodajcu skupiny III)
Rozhodnutie plenárneho zhromaždenia	11. 7. 2024
Právny základ	článok 52 ods. 2 rokovacieho poriadku
Príslušná sekcia	sekcia pre zamestnanosť, sociálne veci a občianstvo
Prijaté v sekcii	4. 2. 2025
Prijaté na plenárnom zasadnutí	26. 2. 2025
Plenárne zasadnutie č.	594
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	203/00/03

1. **Závery a odporúčania** ([1])

1.1. Cieľom tohto stanoviska je podporiť verejné politiky zamerané na boj proti osamelosti, a to na úrovni EÚ, ako aj na úrovni členských štátov, so zapojením všetkých zainteresovaných strán.

1.2. Osamelosť je v Európskej únii a vo svete rozšíreným javom, ktorý má vplyv na kvalitu života občanov, ako aj na európske hospodárstva. Ovplyvňuje fyzické a duševné zdravie ľudí, zdravotné systémy, produktivitu a sociálne zdravie. To predstavuje veľkú výzvu pre európske demokracie a hospodárstva, ktoré musia čeliť tomuto ďalekosiahlemu javu s rozsiahlymi dôsledkami, najprv však musia riešiť jeho príčiny.

1.3. Osamelosť je jav, ktorý je ovplyvnený rôznymi sociálnymi faktormi:

1.3.1. vo väčšej miere postihuje najzraniteľnejšie skupiny, najmä ľudí žijúcich v chudobe alebo vylúčené osoby. Sú preto potrebné opatrenia zamerané na podporu sociálneho začlenenia a sociálnej súdržnosti.

1.3.2. Starnutie obyvateľstva a demografické zmeny, ako aj zmeny v rodinných a pracovných štruktúrach, na ktoré EÚ musí v súčasnosti reagovať, prispievajú k nárastu osamelosti. V tejto súvislosti je potrebné podporovať medzigeneračný prístup, prehodnotiť politiky sociálneho zabezpečenia, presadzovať inkluzívnejší model spoločnosti pre starších ľudí a prijať dobrovoľnú flexibilitu veku odchodu do dôchodku.

1.3.3. Osamelosť spôsobuje problémy s duševným zdravím, ako sú depresie, úzkosť, a môže dokonca viesť k samovraždе. Aby sa predišlo osamelosti, najmä u detí a mladých ľudí, je nevyhnutné prijať opatrenia na európskej a národnej úrovni, ktoré budú zamerané na duševné zdravie a emocionálnu pohodu.

1.3.4. Rastúca závislosť od digitálnych technológií môže prehĺbiť pocit izolovanosti u tých, ktorí nemajú dostatočné zručnosti alebo prístup k digitálnym technológiám. K nárastu osamelosti môže viesť aj zneužívanie internetu a sociálnych sietí, najmä medzi mladými ľuďmi.

([1]) Zoznam odkazov sa nachádza na webovej stránke stanoviska.

1.4. Európska stratégia zameraná na osamelosť by mohla zahŕňať tieto strategické línie:

— SL č. 1. Utvrdenie poznatkov o osamelosti.

— SL č. 2. Analýza a hodnotenie opatrení.

— SL č. 3. Začlenenie prierezového prístupu do opatrení.

— SL č. 4. Riešenie príčin preventívnym prístupom.

— SL č. 5. Zvyšovanie osvety a odstraňovanie stigmy.

— SL č. 6. Zmiernenie tlaku na zdravotné systémy.

— SL č. 7. Mobilizácia finančnej podpory.

1.5. EHSV vyzýva na mobilizáciu finančných zdrojov na boj proti osamelosti a podporu sociálnych väzieb. Na tento účel požaduje vytvorenie európskej záruky pre seniorov, ktorá by sa usilovala získať podporu z rôznych európskych finančných rámcov budúceho viacročného finančného rámca na realizáciu týchto krokov, najmä z nového Európskeho sociálneho fondu+.

1.6. EHSV zdôrazňuje kľúčovú úlohu, ktorú zohrávajú organizácie občianskej spoločnosti v boji proti osamelosti, a uznáva, že sociálni partneri (podniky a odbory) môžu v tejto súvislosti tiež prispieť. Väčšina iniciatív na boj proti osamelosti na európskej úrovni dnes prichádza od mimovládnych organizácií a organizácií občianskej spoločnosti a len veľmi málo z nich je zameraných na deti, mladých ľudí a najviac diskriminované skupiny alebo skupiny ohrozené vylúčením. Z toho vyplýva, že je potrebné väčšie odhodlanie zo strany štátov vypracovať programy a diverzifikovať opatrenia na základe prierezového prístupu, pretože náklady na nečinnosť sú vyššie ako náklady na vykonávanie konkrétnych politík.

1.7. Stratégie sa musia zaoberať osamelosťou počas celého života, od detí až po seniorov, pričom sa musia zamerať aj na životné zmeny. Na to, aby bola stratégia účinná, potrebuje vedenie na vysokej úrovni a zapojenie rôznych subjektov, ako sú orgány verejnej správy, najmä miestne samosprávy, organizovaná občianska spoločnosť, sociálni partneri, sociálne hospodárstvo a médiá.

1.8. EHSV žiada, aby sa v rámci európskej stratégie pre seniorov (stanovisko EHSV na tému *Európska stratégia pre seniorov*) a budúcej európskej stratégie pre medzigeneračnú rovnosť (stanovisko EHSV na tému *Podpora medzigeneračnej solidarity v Európe*) vypracovali na európskej úrovni konkrétne opatrenia na boj proti osamelosti vrátane národných plánov členských štátov v súlade s európskou stratégiou. EHSV v tejto súvislosti žiada, aby sa nová Európska komisia zaviazala vypracovať túto stratégiu počas svojho funkčného obdobia 2025 – 2029.

1.9. EHSV zdôrazňuje význam utvrdenia poznatkov o osamelosti ďalším výskumom jej účinkov a nákladov, dôsledkov zastavaného prostredia so sociálnymi zariadeniami, ako aj jej vplyvu na spoločnosť s cieľom pochopiť, ako ovplyvňuje sociálnu súdržnosť, spoločenskú polarizáciu alebo sociálne zdravie.

1.10. EHSV žiada, aby sa vo väčšej miere podporovalo posudzovanie vplyvu existujúcich politík, plánov a programov. Okrem toho vyzýva Európsku komisiu, aby do posudzovania vplyvu súvisiacich verejných politík a predpisov zahrnula aj vplyv na osamelosť.

1.11. EHSV zdôrazňuje, že je potrebné uprednostniť preventívny prístup vo všetkých fázach životného cyklu, a to vo všetkých súvisiacich oblastiach (zdravie, vzdelávanie, voľný čas, zamestnanie atď.), pričom osobitnú pozornosť treba venovať prostrediu so sociálnymi zariadeniami.

1.12. EHSV poukazuje na dôležitosť zvyšovania informovanosti verejnosti o neželanej samote a odstraňovania súčasnej sociálnej stigmy spojenej s týmto javom.

1.13. EHSV vyzýva Európsku komisiu, aby koordinovala politiky a iniciatívy týkajúce sa osamelosti, ktoré vypracovali národné, regionálne a miestne orgány a organizácie občianskej spoločnosti, a aby podporovala verejno-súkromné partnerstvá.

1.14. EHSV vyzýva Európsku komisiu, aby nadviazala na pilotný projekt týkajúci sa osamelosti, ktorý sa začal na žiadosť Európskeho parlamentu v roku 2022. Malo by to zahŕňať aktualizáciu údajov, kampane na zvyšovanie osvety a vytvorenie európskej siete na monitorovanie osamelosti. EHSV ďalej žiada, aby bol rozmer osamelosti zahrnutý do budúcej iniciatívy mládežnícky test, ktorá bude slúžiť na zabezpečenie začlenenia perspektív mladých ľudí do tvorby politík.

1.15. EHSV vyzýva Európsky výbor regiónov, aby sa zapojil do navrhovanej stratégie vzhľadom na úlohu, ktorú zohrávajú najbližšie samosprávy pri vytváraní programov, ktoré podporujú súdržnosť a spolupatričnosť.

2. **Kontext**

2.1. Nedávne akademické štúdie a organizácie občianskej spoločnosti poukázali na závažnosť osamelosti v Európe a vo svete: podľa EU-LS 2022 Spoločného výskumného centra trpí osamelosťou 13 % európskej populácie.

2.2. Demografické zmeny, ako aj zmeny v rodinných a pracovných štruktúrach, ktorým EÚ v súčasnosti čelí, prispievajú k nárastu osamelosti v členských štátoch. Ľudia žijú dlhšie, a preto je nevyhnutné zabezpečiť kvalitu života v priebehu rokov.

2.3. Osamelosť má ďalekosiahle dôsledky pre fyzické a duševné zdravie ľudí a mnohým európskym občanom bráni v plnohodnotnej účasti na hospodárskom a spoločenskom živote. Pre európske demokracie a hospodárstva predstavuje osamelosť veľkú výzvu, pretože ovplyvňuje sociálnu a hospodársku účasť a predstavuje značnú finančnú záťaž pre miestne a národné rozpočty, najmä pre systémy zdravotníctva. Osamelosť nie je len problém jednotlivca, ale aj celého kolektívu.

2.4. Dotýka sa najmä špecifických skupín obyvateľstva, ktoré sú zraniteľnejšie, ako sú mladí ľudia, seniori, ženy, osoby so zdravotným postihnutím alebo LGBTI osoby, najmä pokiaľ ide o osoby s nižším príjmom a vzdelaním. Osamelosť navyše znižuje účasť na živote komunity, oslabuje miestnu solidaritu a podporuje sociálnu izoláciu.

3. **Aké výzvy a príležitosti predstavuje osamelosť? Analyzovať príčiny, a nielen dôsledky**

3.1. Demografické zmeny a starnutie obyvateľstva: v EÚ žije veľké množstvo starnúceho obyvateľstva, ktoré je náchylnejšie na osamelosť z dôvodu straty rodinných príslušníkov, priateľov, mobility, nezávislosti alebo problémov spojených s urbanizáciou a vyčerpaním vidieckych oblastí. V tejto súvislosti by sa mal ďalej rozvíjať medzigeneračný prístup európskych politík, revíziu politík sociálneho zabezpečenia, záväzok vytvoriť inkluzívnejší model spoločnosti pre seniorov a dobrovoľnú flexibilitu pri rozhodovaní, v akom veku prestať pracovať, a to bez toho, aby boli dotknuté právomoci členských štátov.

3.2. Zmeny v štruktúre domácností: život osamote je rizikovým faktorom osamelosti. Počet jednočlenných domácností sa v Európe postupne zvyšuje v dôsledku demografických zmien, geografickej mobility alebo zmien rodinných štruktúr.

3.3. Duševné zdravie a emocionálna pohoda: osamelosť môže spôsobiť rôzne problémy s duševným zdravím, ako sú depresie, úzkosť alebo dokonca samovraždy. Mladí ľudia sú vekovou skupinou, ktorá trpí osamelosťou najviac. Z rôznych štúdií ďalej vyplýva, že nepriaznivé podmienky v detstve majú vplyv na osamelosť v dospelosti. Malo by sa jej predchádzať starostlivosťou o duševné zdravie a emocionálnu pohodu v detstve.

3.4. Fyzické zdravie: štúdie ukázali, že osamelosť môže mať vplyv aj na fyzické zdravie, čo môže viesť k ochoreniam, ako sú srdcovo-cievne ochorenia, cievna mozgová príhoda či dokonca predčasná smrť. Vplyv osamelosti na úmrtnosť je podobný ako pri vyfajčení až 15 cigariet denne. Seniori, ktorí sú veľmi osamelí, sú vystavení väčšiemu riziku vzniku kognitívnych porúch.

3.5. Hospodársky vplyv: osamelosť môže viesť k zvýšeným nákladom na zdravotnú starostlivosť a môže nadmerne zaťažovať systémy sociálneho zabezpečenia. Okrem toho vytvára aj náklady pre výrobné štruktúry v dôsledku straty produktivity a predčasných úmrtí. V štúdii vypracovanej v Španielsku sa odhaduje, že ročné náklady na riešenie osamelosti zodpovedajú 1,17 % HDP vrátane nákladov na zdravotnú starostlivosť (0,51 % HDP) a nákladov v dôsledku straty produktivity (0,67 % HDP).

3.6. Sociálna súdržnosť: vysoká miera osamelosti môže viesť k sociálnej izolácii a nedostatočnej účasti na živote komunity, čo môže narušiť sociálnu súdržnosť a solidaritu a mať negatívny vplyv na sociálne zdravie. Osamelosť ďalej znižuje sociálnu dôveru a účasť na politickom živote. Vytváranie sociálnych väzieb a boj proti osamelosti prispievajú k rozvoju súdržnejších spoločností.

3.7. Sociálna zraniteľnosť a diskriminácia: osamelosť sa vo väčšej miere vyskytuje u ľudí s nižším príjmom a vzdelaním. Ľudia žijúci v chudobe sú vystavení väčšej osamelosti, čiastočne preto, že chudoba obmedzuje účasť na spoločenskom živote a môže viesť k sociálnemu vylúčeniu. Osamelosť sa vo vyššej miere vyskytuje aj medzi tými, ktorí sú najviac diskriminovaní, ako sú osoby so zdravotným postihnutím, migranti a seniori. Vplyv chudoby na osamelosť je obzvlášť výrazný v oblastiach, kde je nedostatok „priestorov tretích strán“ – bezplatných alebo cenovo dostupných miest, ktoré umožňujú neformálnu sociálnu interakciu mimo práce a školy.

3.8. Pandémia COVID-19: v dôsledku opatrení na obmedzenie spoločenských kontaktov a pohybu sa počas pandémie zhoršila osamelosť, najmä medzi mládežou. Túto otázku je preto nevyhnutné riešiť v rámci oživenia po skončení pandémie.

3.9. Súčasné formy práce: nepretržitý a nepravidelný pracovný čas, práca osamote, dočasné zamestnanie, nočné zmeny a vyčerpávajúca práca môžu spôsobiť, že pracovníci majú menej možností (času a energie) na zapojenie sa do spoločenských aktivít a rodinného života. Môže to priamo prispievať k osamelosti, ktorú zažívajú nielen samotní pracovníci, ale aj deti, starší ľudia a iné závislé osoby v ich živote. Napriek možnostiam práce na diaľku a hybridnej práce môže fyzická izolácia od spolupracovníkov a vzájomné ovplyvňovanie pracovných a domácich povinností predstavovať výzvu pre sociálnu interakciu.

3.10. Obmedzené dopravné služby: obmedzený prístup k verejnej doprave, napríklad vo vidieckych a odľahlých oblastiach, kde je spojov málo alebo nie sú financované z dôvodu nedostatočnej ziskovosti, má vplyv najmä na tých, ktorí nejazdia autom, ako sú starší ľudia alebo ľudia s finančnými ťažkosťami. Zvyšuje sa tým riziko sociálnej izolácie a osamelosti.

3.11. Digitálna priepasť: rastúca závislosť od digitálnych technológií môže prehĺbiť pocit izolovanosti u tých, ktorí nemajú dostatočné zručnosti alebo prístup k digitálnym technológiám. Okrem toho intenzívne a pasívne používanie sociálnych sietí a internetu, najmä medzi mladými ľuďmi, môže viesť väčšej miere osamelosti. Rozličné štúdie naznačujú, že intenzívne pasívne používanie sociálnych sietí súvisí s vyššou osamelosťou mladých ľudí, zatiaľ čo pri používaní nástrojov okamžitých správ alebo aktívnom používaní sociálnych sietí nebol zistený takýto vplyv. Osamelosť sa zvyšuje aj v dôsledku chýbajúcich osobných kontaktov. To poukazuje na potrebu ďalšieho vzdelávania v oblasti digitálnych médií a sietí.

4. **Všeobecné pripomienky**

4.1. Vzhľadom na rozsah tohto problému a skutočnosť, že doteraz sa riešil len z hľadiska verejného zdravia (najmä prostredníctvom oznámenia Európskej komisie o komplexnom prístupe k duševnému zdraviu), k problematike osamelosti je potrebné pristupovať aktívnym spôsobom v rámci záväzku výboru k budúcej európskej stratégii pre seniorov.

4.2. Členské štáty vyvíjajú na boj proti osamelosti rôzne druhy opatrení. Viac ako 53 % z nich sa zameriava na seniorov, len 8,4 % na mladých ľudí a 4,3 % na osoby so zdravotným postihnutím a osoby ohrozené vylúčením. Opatrenia zamerané na tieto skupiny by sa preto mali rozšíriť a diverzifikovať. Napríklad ľudia s domácimi zvieratami sa cítia menej osamelí ako seniori bez domácich zvierat.

4.3. Väčšina iniciatív prichádza od mimovládnych organizácií a len 3,7 % od národných vlád. To poukazuje na potrebu posilniť záväzok štátov vypracúvať programy zamerané na boj proti osamelosti.

4.4. Na európskej úrovni by sa mali v súlade s Európskym pilierom sociálnych práv vypracovať osobitné opatrenia proti osamelosti vrátane európskej stratégie. Na národnej úrovni by členské štáty mali vypracovať národné plány v súlade s touto stratégiou, ktoré by boli podporené konkrétnymi zdrojmi. Obce, ktoré sú úrovňou verejnej správy najbližšou k občanom, musia zohrávať kľúčovú úlohu pri plnení týchto opatrení. Stratégie a plány by sa mali zaoberať celoživotnou osamelosťou a mali by mať vedenie na vysokej úrovni s účasťou rôznych subjektov, napríklad organizovanej občianskej spoločnosti, sociálnych partnerov, sociálneho hospodárstva a médií. V prípade potreby je možné preskúmať aj vytvorenie právnych predpisov na boj proti osamelosti, ako napríklad v Japonsku, kde má verejno-súkromné partnerstvo zásadný význam, hoci takéto právne predpisy musia zahŕňať konkrétne programy so zdrojmi.

4.5. V tejto stratégii by sa mali zohľadňovať požiadavky uvedené v stanovisku EHSV na tému Európska stratégia pre seniorov, v ktorom sa Európska únia vyzýva, aby predložila novú stratégiu na riešenie rizík a využitie príležitostí vyplývajúcich z demografických zmien. V stanovisku sa požadujú konkrétne kroky na boj proti diskriminácii a osamelosti seniorov, predovšetkým najzraniteľnejších občanov. Zároveň sa podporujú odporúčania Európskej komisie na boj proti osamelosti, pričom sa poukazuje na to, že treba zabezpečiť, aby v kontexte súčasných demografických zmien boli služby v oblasti duševného zdravia, sociálnej a dlhodobej starostlivosti prístupné, cenovo dostupné, integrované, opierajúce sa o komunitu a používateľsky ústretové.

4.6. Nová európska stratégia by mohla zahŕňať tieto strategické línie:

4.6.1. SL č. 1. Utvrdenie poznatkov o osamelosti: pokročiť pri vypracúvaní štúdií o výskyte osamelosti, jej rizikových faktoroch, vplyvoch a nákladoch vo všetkých členských štátoch vrátane longitudinálnych štúdií. Je potrebné validovať meradlo osamelosti a používať štandardizované nástroje, ktoré umožnia pravidelné monitorovanie. Tiež treba podrobne posúdiť vplyv zastavaného prostredia so sociálnymi zariadeniami (ako sú lavičky, ihriská, kaviarne, knižnice atď.) na osamelosť a sociálne väzby a ďalej skúmať dosah osamelosti na spoločnosť, aby sme pochopili, ako ovplyvňuje sociálnu súdržnosť, spoločenskú polarizáciu a sociálne zdravie.

4.6.2. SL č. 2. Analýza a hodnotenie opatrení: zhodnotiť existujúce politiky, plány a programy v európskych krajinách zamerané na boj proti osamelosti s cieľom posúdiť ich vplyv a rozšíriteľnosť v EÚ. Hodnotenie je nevyhnutné aj na realizáciu inovatívnych opatrení, ktoré prinášajú výsledky. Okrem toho by sa mali účinky na osamelosť zohľadniť pri posúdeniach vplyvu súvisiacich verejných politík a predpisov, ako napríklad mestské plánovanie, doprava a vzdelávanie.

4.6.3. SL č. 3. Začlenenie prierezového prístupu do opatrení: rôzne cieľové skupiny potrebujú špecifické a dlhodobé prístupy. Osobitnú pozornosť treba venovať starším ženám, ľuďom so zdravotným postihnutím, migrantom a mladým ľuďom, ako aj zložitým prípadom, keď sa tieto skupiny prekrývajú, ako sú napr. starší migranti. Osamelosť nie je len problém jednotlivca, ale sociálny problém ovplyvnený sociálnym vylúčením a inými štrukturálnymi faktormi.

4.6.4. SL č. 4. Riešenie príčin preventívnym prístupom: prevencia je základom pre podniknutie krokov pred tým, ako sa jav objaví alebo sa stane chronickým. Stratégie prevencie a intervencie sú kľúčové na boj proti osamelosti detí a mladých ľudí. Osobitná pozornosť by sa mala venovať aj zastavanému prostrediu so sociálnymi zariadeniami a zahrnutiu modelov inteligentného, zeleného a inkluzívneho územného plánovania „Mestá pre všetkých“, ktoré podporujú mobilitu a medziľudské vzťahy, ako aj odporúčania WHO týkajúce sa územného plánovania.

4.6.5. SL č. 5. Zvyšovanie osvety a odstraňovanie stigmy: presadzovanie podpory a solidarity vrátane medzigeneračnej solidarity. Na tento účel je dôležité posilniť postavenie ľudí, zmeniť rétoriku a mať pozitívny prístup.

4.6.6. SL č. 6. Zmiernenie tlaku na zdravotné systémy: je potrebné vyčleniť osobitné zdroje na tieto systémy a ich odborníci musia byť pripravení identifikovať a riešiť príčiny a dôsledky osamelosti.

4.6.7. SL č. 7. Mobilizácia finančnej podpory: budúca európska záruka pre seniorov by mala združovať podporu z rôznych európskych finančných rámcov budúceho viacročného finančného rámca na realizáciu týchto opatrení.

5. **Spolupráca medzi inštitúciami EÚ, členskými štátmi a organizáciami občianskej spoločnosti pri vykonávaní odporúčaní**

5.1. EHSV žiada Európsku komisiu, aby:

— v rámci novej stratégie pre seniorov a budúcej európskej stratégie pre medzigeneračnú rovnosť koordinovala politiky a iniciatívy týkajúce sa osamelosti, ktoré vypracovali národné, regionálne a miestne orgány a organizácie občianskej spoločnosti;

— prijala opatrenia na európskej úrovni zamerané na duševné zdravie a emocionálnu pohodu detí a mládeže;

— pokračovala v pilotnom projekte týkajúcom sa osamelosti, aktualizovala údaje, zvyšovala informovanosť a vytvorila európsku monitorovaciu sieť.

5.2. Sociálni partneri (podniky a odbory) a organizácie občianskej spoločnosti zohrávajú v boji proti osamelosti dôležitú úlohu. EHSV by chcel úzko spolupracovať s príslušnými organizáciami pri vykonávaní odporúčaní uvedených v tomto stanovisku.

5.3. EHSV vyzýva Európsky výbor regiónov, aby sa zapojil do navrhovanej stratégie vzhľadom na úlohu, ktorú zohrávajú najbližšie samosprávy pri vytváraní programov, ktoré podporujú súdržnosť a spolupatričnosť.

V Bruseli 26. februára 2025

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Oliver RÖPKE